

BDZ
U CRNOJ GORI

IZBORNI PROGRAM 2016. GODINE

BDZ

U CRNOJ GORI

**IZBORNI PROGRAM
2016. GODINE**

ROŽAJE, OKTOBAR 2016.

SOCIO-EKONOMSKI RAZVOJ

RAZVOJ EKONOMIJE

UNAPREĐENJE ZDRAVSTVA

NAUČNI RAZVOJ

SOCIJALNA POLITIKA

SADRŽAJ

SOCIO-EKONOMSKI RAZVOJ	4
UNAPREĐENJE NAUKE I OBRAZOVANJA.....	4
UNAPREĐENJE ZDRAVSTVA	4
PROJEKTI.....	4
PRIMJEDBE NA DOSADAŠNJE VLASTI.....	4
SANDŽAK ZA POMIRENJE	9
PROGRAMSKA NAČELA	11
1. ZA ČOVJEKA.....	13
2. STATUS BOŠNJAKA.....	13
3. STATUS SANDŽAKA	14
4. POMIRENJE	14
5. ISLAMSKA ZAJEDNICA.....	15
6. BORBA PROTIV SIROMAŠTVA.....	15
7. OTVARANJE RADNIH MJESTA	16
8. BORBA PROTIV KRIMINALA.....	16
9. BORBA PROTIV KORUPCIJE	16
10. BEZBJEDNOST	17
11. ZAŠTITA I AFIRMACIJA PORODICE, ŽENE I DJETETA	18
12. AFIRMACIJA MLADIH	18
13. DIJALOG.....	19
RAZVOJ EKONOMIJE	21
ENERGETIKA	28
POLJOPRIVREDA	30
RAZVOJ MALE PRIVREDE	32
RAZVOJ TURIZMA.....	33
INFRASTRUKTURA.....	34

ŠUMARSTVO I DRVOPRERADA.....	36
INDUSTRIJSKI PARKOVI KAO POKRETAČI REGIONALNOG RAZVOJA SANDŽAKA.....	37
REGIONALNI RAZVOJ	39
PRAVNA DRŽAVA.....	41
DIJASPORA.....	42
JAVNA UPRAVA.....	43
LOKALNA UPRAVA.....	44
ZDRAVSTVO	44
OBRAZOVANJE I NAUKA	46
NACIONALNO OBRAZOVANJE	48
NAUČNI RAZVOJ.....	49

SOCIJALNA POLITIKA

51

PODRŠKA REFORMI PENZIJSKOG SISTEMA	55
POBOLJŠANJE STATUSA OSOBA SA INVALIDITETOM (OSI).....	55
KULTURA.....	57
EKOLOGIJA	57

Hazbija Kalač

S A N D Ž A K

ZA POMIRENJE

15

BDZ

U CRNOJ GORI

SANDŽAK ZA POMIRENJE

U proteklih 27 godina, Crna Gora i narodi u njoj prošli su težak period ratova, izolacije, početka tranzicije, dekadence svih slojeva društva i društvenih normi. Političke elite koje vladaju i kreiraju društvene odnose u Crnoj Gori, u posljednjih 27 godina, često su mijenjale stavove i ideologije, a sve zarad prilagođavanja trenutnim lokalnim, regionalnim pa i globalnim procesima. Tako je nakon ratnog angažmana, došlo do sijanja mržnje i podgrijavanja vjerskih, etničkih i nacionalnih podjela i mržnje, zatim potpunog zaokreta u državotvornom konceptu. Ipak, jedna stvar je pratila sve narode tokom tog procesa. Taj dugi i teški put prilagođavanja vladajuće oligarhije ostavio je pustoš u svim segmentima društva. Podgrijavanje i kreiranje međuljudskih podjela i mržnje iskoristili su da Crnu Goru pretvore u privatnu državu jednog čovjeka. Pljačkom državnih kompanija, resursa i javnih preduzeća, režim je stvorio neku novu političko-ekonomsku oligarhiju koja ima samo jedan cilj: uzeti što više novca za sebe, bez obzira na dugoročne posljedice koje svi itekako osjećamo kroz siromaštvo, nepostojanje pravne države, loše obrazovanje, katastrofalno zdravstvo, partokratski socijalni sistem

namijenjen, prije svega, za upravljanje ljudskim sudbinama u najgorem obliku.

Prevareni, izmoreni, osiromašeni, izmanipulirani, prestrašeni građani ne vide perspektivu. Instrumentalizovanim medijima pokušava se stvoriti prividna slika blagostanja i perspektive, iako je u praksi i svakodnevnom životu jasno vidljivo i opipljivo da su to samo priče bez ikakvog osnova.

Crnoj Gori je potreban novi društveno-politički i ekonomski koncept, a BDZ ima znanja, snage i volje da učestvuje u kreiranju pravednijeg društva, društva jednakih šansi, za dobrobit svih građana u Crnoj Gori.

Ova zemlja mora postati takva da ljudi žele ne samo raditi nego i živjeti u njoj. Taj kulturalni krug, taj društveni krug, taj socijalizacijski krug mora biti takav da mlada osoba želi ovdje zasnovati porodicu i planirati svoju budućnost.

Trenutno društveno okruženje ne prepoznaje potencijale kojima raspolaže. Partokratija i korupcija ne prepoznaju potencijale ljudskih i prirodnih resursa, komunikacije i uvažavanja drugog i različitog.

Iako nosimo teret prošlosti i zatečenog stanja, potrebno je da pružimo ruku jedni drugima. Potrebno je da vjersku, nacionalnu i etničku različitost društva u Crnoj Gori iskoristimo kao šansu i potencijal da ovo društvo postane komotno za sve. Neophodno je pružiti šansu mladim i obrazovanim ljudima. Ukoliko prepoznamo i iskoristimo sve prednosti raznolikosti društva, sve resurse koje nam je Uzvišeni Bog ostavio u emanet, iskoristimo znanje i iskustvo dijaspore, ova država će postati prosperitetna u svakom smislu.

Predsjednik BDZ u CG

BDZ
U CRNOJ GORI

PROGRAMSKA NAČELA

I. ZA ČOVJEKA

Bošnjačka demokratska zajednica u Crnoj Gori zalaže se za slobodnog čovjeka sa vjerom, istinom i pravdom; čovjeka dobročinitelja na kome počiva sretna porodica i prosperitetna zajednica.

Samo duhovno, etički i umno zdrava i plemenita osoba može biti pravi nosilac odgovornosti na Zemlji i pronositelj dobra radi suzbijanja nereda i uspostave reda.

2. STATUS BOŠNJAKA

Ključni cilj osnivanja i djelovanja Bošnjačke demokratske zajednice je rješavanje ustavnog statusa bošnjačkog naroda u Crnoj Gori, sa posebnim aspektom na područje regiona Sandžaka. Bošnjaci su na ovim prostorima autohton narod sa pravom na konstitutivnost koja im osigurava sva kolektivna i individualna prava.

Ustavom iz 2007. godine, posebno nekim kasnijim zakonskim rješenjima, Bošnjaci su svedeni na formalno-pravni status nacionalne manjine. Bošnjačka demokratska zajednica borit će se za vraćanje statusa naroda Bošnjacima, što je naše prirodno i historijsko pravo.

Bošnjaci imaju pravo na očuvanje, njegovanje i oblikovanje svih pojava vlastite kulture kroz državne institucije i organizacije. Država mora obezbijediti minimum uslova za očuvanje posebnosti njenih naroda.

BDZ će se izboriti za punu implementaciju obrazovanja Bošnjaka na bosanskome jeziku i njegovo dalje etabliranje kroz institucije države Crne Gore. Insistirat ćemo na potpunoj upotrebi jezika i pisma Bošnjaka u svim državnim, javnim i drugim institucijama od značaja za Bošnjake. Također, zalagat ćemo se za informisanje na bosanskome jeziku na javnim servisima i drugim medijima koji su u obavezi da poštivaju zakonske regulative o informisanju nacionalnih zajednica na maternjem jeziku.

3. STATUS SANDŽAKA

Sandžak je historijska regija sa etničkim, kulturološkim, vjerskim, geografskim, ekonomskim i drugim posebnostima, što predstavlja osnovu za uspostavu prekogranične evropske autonomne regije koja bi Bošnjacima obezbijedila osjećaj sigurnosti i svim građanima omogućila brži društveni razvoj te doprinijela lokalnoj i regionalnoj sigurnosti.

Status Sandžaka mora biti ostvaren kroz ustavne i zakonske okvire država Crne Gore i Srbije, a prema modelu već postojećih prekograničnih evropskih regija. Uspostava evropske prekogranične regije Sandžak omogućit će očuvanje postojećih, kulturnih, tradicionalnih, vjerskih, nacionalnih, rodbinskih i drugih veza i jače povezivanje gradova i općina sjevernog i južnog Sandžaka, te omogućiti brži protok ljudi i roba, što će dovesti do uvećanja ukupnog ekonomskog i općeg društvenog potencijala ove pogranične zone.

4. POMIRENJE

Nacionalno pomirenje utemeljeno na suštinskim vrijednostima i principima, o kojima Bošnjaci kao narod moraju imati konsenzus mišljenja i političkog djelovanja, put je koji vodi u svijetlu budućnost bošnjačkoga naroda. Na tom putu neophodno je podnijeti sve žrtve i prevazići lične animozitete radi suštinskoga djelovanja i jačanja ukupnog kapaciteta Bošnjaka, čime će se uvećati naš politički potencijal kod domaćih i međunarodnih faktora.

Opće pomirenje na Balkanu nužni je preduslov za uspostavu punog mira i stabilnosti, što je neophodna pretpostavka za puni prosperitet u budućnosti.

5. ISLAMSKA ZAJEDNICA

Problemi unutar Islamske zajednice u Crnoj Gori, vezivanje te vjerske institucije za državni aparat te bezrazložno protjerivanje neistomišljenika iz institucija zajednice kao i negiranje postojanja Muftijstva Sandžačkog su teme na kojima se mora poraditi i naći sveobuhvatno rješenje.

6. BORBA PROTIV SIROMAŠTVA

Masovno siromaštvo jedno je od najvećih zala koje pritiska građane Sandžaka, o čemu ne postoji dovoljna svijest kod zvaničnika na javnim pozicijama, kao ni dovoljno informacija u medijima. Stvarana slika siromaštva mnogo je tragičnija od povremenih ilustracija koje saznajemo kroz istraživanja i humanitarne akcije „Hajrata“ i Sandžak televizije. Razlog za to nalazimo i u iracionalnoj sposobnosti sandžačkog naroda da trpeći siromaštvo čuva minimum sopstvenog dostojanstva. Na hiljade porodica u Sandžaku živi ispod crvene linije siromaštva, a to znači da nisu sigurni da li će slijedećeg dana imati novca za hljeb i mlijeko.

Jedan od ključnih svakodnevnih programa političkog djelovanja mora biti sveobuhvatna borba protiv siromaštva. U tom smislu, moramo imati svijesti i osjećanja odgovornosti prema narodu, a posebno prema siromašnima i ugroženima. Naš politički govor mora biti takav da ga svi građani, posebno oni ugroženi dožive kao svoj. Naša politička grupa imat će smisla ako permanentno bude imala principijelan i dosljedan politički rad koji će doprinijeti da se teško stanje počne mijenjati na bolje.

7. OTVARANJE RADNIH MJESTA

Najozbiljniji iskorak u borbi protiv siromaštva je otvaranje novih radnih mjesta i zapošljavanja značajnog broja mladih ljudi kako bi se socijalna slika postupno počela popravljati. Za ovaj poduhvat neophodno je obezbijediti potreban ambijent za ozbiljne investicije u privredi i dati prednost investiranju u sektoru proizvodnje. Za uspjeh ovog koncepta neophodno je osigurati podsticajna sredstva za domaće i strane investitore i olakšati administrativne procedure za investitore.

8. BORBA PROTIV KRIMINALA

Da bi program borbe protiv siromaštva i program otvaranja novih radnih mjesta imali ozbiljan smisao, neophodno je presjeći krvotok svojevrsnog otvorenog organiziranog kriminala koji obesmišljava svaki pokušaj ozdravljenja socijalnog i ekonomskog stanja. Svi oblici kriminala moraju biti ključna meta ozbiljnog političkog djelovanja. Prvi takav ključni udarac kriminalu zadaje se presijecanjem sprege između vladajuće politike i kriminalaca. Kriminalne grupe koje nemaju podršku gradskih i općinskih uprava, kao i podršku pojedinih struktura policije, tužilaštva i pravosuđa ne mogu značajnije ugroziti društvo.

9. BORBA PROTIV KORUPCIJE

Korupcija općenito, a posebno sistemska korupcija predstavlja maligno oboljenje vladajućeg političkog sektora preko koga političari i kriminalci parazitski izjedaju snagu društva i kroz uspostavu moralno izvrnutih standarda obezbjeđuju nelojalnu prednost etički i profesionalno nedoraslim pojedincima, grupama i pravnim subjektima. Korupcija se

može svesti na minimum ili iskorijeniti isključivo dolaskom na vlast onih kadrova koji po Božijim standardima ispravno postupaju, poštujući uslov etičkog kvaliteta poštenja i odanosti te uslov profesionalnog kvaliteta sposobnosti i stručnosti.

10. BEZBJEDNOST

Po Božijim zakonima i povijesnom iskustvu, osjećaj sigurnosti je osnovna pretpostavka sreće i prosperiteta pojedinca i kolektiviteta. Nedostaci uređenosti pravnog sistema, kao i selektivna primjena pravnih normi prema određenim akterima nasilja, uz intenzivnu spregu kriminala i subjekata pravde, dovodi do kontinuiranoga osjećaja nesigurnosti građana u Crnoj Gori, a posebno u Sandžaku.

Brojna ubistva, likvidacije i drugi akti nasilja bez pravosudnog epiloga dodatno izazivaju opravdan strah građana za sebe i svoje porodice. Sprega organizovanoga kriminala i političara, veoma izražena bliskost vladajućih struktura sa narko-klanovima, ne ostavljaju nam izbor osim okupljanja svih zdravih snaga u cilju vraćanja elementarne bezbjednosti.

11. ZAŠTITA I AFIRMACIJA PORODICE, ŽENE I DJETETA

Porodica je temeljna ćelija društva od čijeg kvaliteta zavisi kvalitet novih generacija, a to znači i budućnost zajednice. Žena, kao ključni stub porodice, u svetoj ulozi majke i u drugim porodično-društvenim ulogama faktor je od čijeg moralnog ili mentalnog kvaliteta ovisi kvalitet zajednice. Zato je neophodno ženi individualno i kolektivno pružiti punu podršku i zaštitu, te joj omogućiti dobre šanse i ambijent u kome bi afirmisala sposobnosti neophodne za puni društveni razvoj zajednice.

Djeca su najvrednije blago svake porodice, najljepši ukras i izvor prave sreće. Djeca imaju pravo na zdrav odgoj, kvalitetno obrazovanje i punu zaštitu od svojih vidljivih i nevidljivih opasnosti. Dobra i brojna djeca garant su svijetle budućnosti.

12. AFIRMACIJA MLADIH

Od kvaliteta mladih zavisi kvalitet budućih generacija. Zato je naša obaveza da sa svih pozicija, a posebno pozicije vlasti, uspostavimo ambijent u kome će se mlade generacije kvalitetno odgajati i obrazovati i u kome će moći afirmisati svoje kvalitete formirajući se kao sposobne i čvrste ličnosti spremne da ponesu breme lične, porodične i kolektivne odgovornosti.

13. DIJALOG

Činjenica da živimo na prostoru sa kulturološkim, političkim i drugim različitostima, koje su kroz povijest korištene za brojne, pa i krvave sukobe, ukazuje na važnost opredjeljenja za rješavanje svih pitanja, a posebno konflikata isključivo dijalogom. Naša nacionalna i vjerska tradicija predstavlja snažan resurs za afirmaciju kulture dijaloga, što je jedna od aktualnih, ali i permanentnih idejnih i metodičkih odrednica Bošnjačke demokratske zajednice.

Bošnjaci najprije moraju pokazati snagu i umijeće međusobnoga dijaloga po svim važnim temama i pitanjima, a posebno oko ključnih nacionalnih interesa.

U našem političkom djelovanju dijalog će biti osnovno sredstvo rješavanja otvorenih pitanja sa drugim narodima. U tom smislu, snažno podržavamo najavljeni bošnjačko-srpski dijalog, kao i dijalog sa ostalim komšijskim narodima koji će konačno dovesti do punog pomirenja i trajnog mira i stabilnosti u regionu.

BDZ
U CRNOJ GORI

RAZVOJ EKONOMIJE

BDZ se zalaže za potpuno nov koncept ekonomskog razvoja zasnovan na proizvodnji obnovljive električne energije i izvozno orijentisanim granama, prije svega organskoj poljoprivredi, preradi metala i drveta koje bi, uz turizam, sigurno doprinijeli oporavku i snažnom rastu crnogorske privrede.

Sanacija i izgradnja infrastrukture u oblastima energije, putne i željezničke mreže, izgradnja termo-energetskih blokova predstavlja osnovni preduslov jačanja privrede i opšteg ekonomskog blagostanja građana.

Uz određene mjere makroekonomske politike, poput izmjena u porreskoj i fiskalnoj politici, zakona o privatno-javnom partnerstvu, potpunu i transparentnu kontrolu javnih nabavki i ugovora, trošenju budžetskih sredstava i sl. privreda Crne Gore treba da se fokusira na svojim primarnim i obnovljivim resursima.

Svaka razvijena i zdrava ekonomija temelji se na tri stuba: energija, hrana i infrastruktura. Kako Crna Gora obiluje resursima iz domena obnovljivih izvora energije i proizvodnje organske hrane, ekonomija treba da se bazira na ova dva segmenta koja će, uz razvijenu infrastrukturu, zavidno podići standard građana i doprinijeti stabilnom i bogatom državnom budžetu, stopu nezaposlenosti svesti na razinu ispod 2%, koja će u konačnici dati zdravstveni, obrazovni i socijalni sistem na razini najrazvijenijih zemalja EU. Ukratko rečeno, državu i društvo ugodne za život.

Osnovni principi ekonomskog razvoja

- Ljudi su glavni resurs i subjekt ekonomskog razvoja i zato treba prilagoditi ekonomiju potrebama ljudi.
- Privredni razvoj je neophodno bazirati na slobodi tržišta u ambijentu zdrave konkurencije.
- Monopolizacija i nelojalna konkurencija treba se spriječiti po svaku cijenu.
- Svi razvojni projekti moraju podrazumijevati ekonomski i ekološki održivi razvoj.
- Pretpostavka privrednog razvoja je izgradnja kvalitetne infrastrukture i saobraćajne mreže, prije svega, autoputa i aerodroma u Sandžaku.
- BDZ će podržati sve razvojne projekte u sferi energetike u pogledu iskorištavanja prirodno obnovljivih resursa, kao što su riječni potencijali, vjetrovi i solarna energija.
- BDZ se zalaže za razvoj malih i srednjih preduzeća.
- Budući privredni razvoj neophodno je bazirati na očuvanju postojećih privrednih grana, kao što su tekstilna i drvna industrija, te oživljavanju poljoprivrede, naročito stočarstva, kao i drugih ekonomskih grana poput turizma i prerade ljekovitog bilja.
- Važno je podsticati i oživljavanje tradicionalnih zanata i domaće radinosti.
- Smatramo da treba pripremiti sandžačku ekonomiju za ulazak u globaliziranu privredu. Najbolji način jeste povećanje konkurentske

prednosti putem efikasnog korištenja postojećih resursa.

- Treba pripremiti uslove za privlačenje stranog kapitala s posebnim naglaskom kapitala iz dijaspore, te međunarodnog znanja i iskustva za razvoj sandžačke ekonomije.

- Kroz dugoročnu edukaciju, nužno je oživjeti etičke tradicionalne vrijednosti u poslovanju, jer su poštenje, odgovornost i tačnost osnove profesionalizma.

- Mišljenja smo da država načelno treba da ostane izvan svih vrsta ekonomskih aktivnosti i da nosilac ekonomije treba biti privatni sektor.

- Funkcija države u ekonomiji treba biti regulatorna i kontrolna. Stoga, smatramo da je stvaranje pozitivnog i pravednog ambijenta putem državne uprave jedan od glavnih stubova za ekonomski razvoj Sandžaka.

- Smatramo da sve javne službe treba kvalitetno organizirati prema potrebama građana.

- Neophodno je razvijati koncept javno-privatnog partnerstva kod ponude javnih dobara, poput obrazovanja, zdravstva i komunalnih usluga.

- BDZ će razvijati zajedno sa vjerskim zajednicama i nevladinim organizacijama posebne programe za siromašne, penzionere, siromašnu djecu, nezaposlene i građane koji se suočavaju sa teškoćama i ne smiju se u društvu osjećati napuštenim i osamljenim.

- BDZ će ponuditi projekte za rehabilitaciju napuštene djece, prosjaka i beskućnika u cilju smanjenja ovakvih pojava.

Za realizaciju ovih principa BDZ ima sljedeće osnovne ciljeve za ekonomiju:

- Ponuditi ambijent gdje se privatno poduzetništvo može slobodno razvijati bez suvišnih političkih i birokratskih barijera.
- Ponuditi puteve, željeznicu i aerodrom kao neophodnu infrastrukturu za razvoj ekonomije.
- Povećati proizvodnju roba i usluga.
- Povećati izvoz lokalnih proizvoda i njihovo brendiranje.
- Smanjenje nezaposlenosti, sprječavanje visokih troškova života i pravedna raspodjela dohotka.
- Iskorijeniti nepravedno profiterstvo i nelojalnu konkurenciju, koje sprječavaju stabilan i pravedan ekonomski razvoj. Spriječiti svaki vid monopolizacije.
- Reforma administracije lokalnih uprava, kao i policijskih, tužilačkih i pravosudnih organa kako bi se korupcija i organizirani kriminal sveli na minimum.
- Nužno je poduzeti sve raspoložive mjere radi zaštite zdrave privrede od narko i drugih vidova prljavog kapitala.

Za postizanje ovih ciljeva BDZ će implementirati sljedeće mjere:

- Korištenje svih resursa za razvoj privrede zasnovane na inovacijama, tehnologiji i produktivnosti.
- Formiranje industrijskih parkova kao pokretača regionalnog razvoja države i regiona Sandžak.
- Ekonomski razvoj se može postići putem investicija. Zato će se promovirati obim i kvalitet investicija radi povećanja zaposlenosti.
- Finansijski sektor treba strukturirati prema potrebama svih učesnika u ekonomiji, a ne obratno.
- Treba ublažiti regionalne neravnoteže u ekonomskoj snazi i ponuditi ambijent za korištenje svih resursa u svim mjestima i općinama.
- Treba reformirati poreski sistem uzimajući u obzir ekonomsku snagu poreskih obveznika i pravednost raspodjele poreskih tereta.
- Treba reformirati način trošenja javnih rashoda i spriječiti zloupotrebe vezano za njih.
- Javni rashodi trebaju se isključivo trošiti za opće dobro svih građana, a prije svega za javne investicije.
- Treba obezbijediti vladavinu prava uz nezavisno sudstvo, zaštićena imovinska prava i slobodan pristup tržištu.
- Treba uključiti obrazovne i naučne institucije u cilju postizanja konkurentnosti ekonomije.

ENERGETIKA

Svaki građanin Crne Gore svjedok je pogubnosti i dezorjentiranosti dosadašnje Vladine politike u oblasti energetske samostalnosti uz opasnu politiku prodaje tog sektora, kao i pogubnih i nerealnih planova za izgradnju novih energetske blokova (TE PLJEVLJA, HE BUK BIJELA, HE MORAČA) trasiraju put bez povratka, put ka fatalnom uništavanju i devastiranju životne sredine i što je još važnije zdravlja njenih građana. Strani lobi, familijarna i kumovska partnerstva ne smiju imati prioritet u odnosu na opšte dobro svih građana.

Dosadašnja praksa Vlade donosila je, i donosi, profit privilegovanim pojedincima, a ogromne/nerealne račune građanima.

BDZ nudi drugačiji koncept razvoja energetske sektora.

Osnovni princip na kome se temelji snaga privrede svakog razvijenog društva jeste energetska samostalnost pa se u skladu sa tim BDZ zalaže da Elektroprivreda Crne Gore ostane u državnom vlasništvu.

Zalažemo se za izradu državne strategije energetske sektora u Crnoj Gori do 2025. godine sa projekcijom do 2030. godine kroz sektorsku strategiju razvoja obnovljivih izvora energije – vode, bio-mase, sunca i vjetra u skladu sa standardima EU. Država Crna Gora kao i lokalne uprave (uz državni monitoring) trebaju iskoristiti ogromne potencijale obnovljivih izvora energije. Mali i srednji termo-energetski objekti trebaju biti prioritet državne strategije energetske sektora. Izgradnjom takvih termo-energetskih objekata na bio masu, mini HE, solarnih i vjetro-parcova koji bi se realizirali kroz kreditne aranžmane sa EU fondovima, kao i kroz privatno javno partnerstvo, država Crna Gora, i njeni građani, bi

akumulirala brojne benifite. Sjever obiluje bio-masom, a Jug suncem i vjetrom. To su nepresušni izvori koji garantiraju uspješnost takvog koncepta.

- Izgradnjom termo-energetskih objekata na bio-masu moguće je obezbijediti toplifikaciju svih gardova na Sjeveru Crne Gore što bi u konačnici na brz i efikasan način riješilo pitanje enormne zagađenosti tih područja (naročito Pljevalja).

- Profit (ili značajni dio profita) prelio bi se u stabilan i bogat budžet (državni i lokalni), a jedino iz takvih budžeta je moguće unaprijediti zdravstvo, obrazovanje, socijalnu politiku, infrastrukturu i podršku malim i srednjim preduzećima.

- Zapošljavanje hiljada radnika u primarnom i sekundarnom sektoru, a svi jako dobro znamo da su realne plate u energetskom sektoru prilično visoke, pa samim tim dobijamo značajan postotak građana srednje klase, što je cilj svakog razvijenog društva. Razvojem ovakvog energetskog koncepta doprinijeli bi ravnomjernijem regionalnom razvoju.

POLJOPRIVREDA

Najveći potencijal rasta i razvoja, zbog ogromnih neiskorištenih resursa, ima upravo poljoprivreda. Sandžak prednjači u tim resursima koji su, na žalost i na štetu svih građana, zapostavljeni dosadašnjom politikom vladajuće strukture u CG. Iako se globalno tržište zdrave organske hrane procjenjuje na stotine milijardi eura sa konstantnim deficitom iste, poljoprivreda u Crnoj Gori bilježi loše rezultate zbog nestručnosti i nebrige vladajuće strukture.

Naš plan je stvoriti bolje uvjete za život na selu te promovirati održivost poljoprivredne proizvodnje zajedničkim radom poljoprivrednika potpomognutim stručnjacima iz te oblasti, uz efikasne i konkretne mjere državne i lokalne politike. Poljoprivreda 21. vijeka ne temelji se na tehnološkom razvoju i masovnoj proizvodnji već na specifičnostima geografskog porijekla, uz maksimalnu posvećenost organskoj proizvodnji, što Crnu Goru generalno, a naročito Sjever, čini izuzetno atraktivnom lokacijom za proizvodnju iste. Iako je skoro 40% površine Crne Gore poljoprivredno zemljište, samo mali procenat je tzv. 'ukrupnjeno' poljoprivredno zemljište od 50 i više hektara pa se samim tim agropolitika i ne može bazirati na intenzivnu proizvodnju već na tzv. 'usitnjenju' od 1-50 hektara. Ta specifičnost ima i svoje prednosti koja će u narednom periodu sve više dolaziti do izražaja, a ogleda se u čistoj zemlji, bez hemikalija koji se koriste u masovnoj proizvodnji hrane. Ukoliko sagledamo tendencije na svjetskom tržištu hrane, realno shvatimo probleme sa kojima se suočavaju poljoprivrednici u našoj državi i napravimo kvalitetnu i komparativnu agro-studiju razvoja do 2025. sa projekcijom do 2030. – poljoprivreda u Crnoj Gori može postati strateška grana privrede.

Crna Gora, zbog svojih geografskih specifičnosti, nije u stanju da

konkuriše globalnim proizvođačima hrane, ali može biti prepoznatljiva i izuzetno konkurentna u proizvodnji zdrave organske hrane i mesa. Za to je neophodno stvoriti određene predulove, i to prije svega:

- Usvojiti državnu strategiju o razvoju poljoprivrede koja će se bazirati na specifičnostima geografskog područja i osnovnim predulovima za razvoj seoskih gazdinstava (infrastruktura)
- Povećati agro-budžet sa sadašnjih 15 na 30 miliona eura, a direktnu podršku proizvođačima sa sadašnji 2 miliona na 5 miliona eura
- Povećati državna ulaganja u seosku infrastrukturu
- Aktivno raditi na edukaciji stanovništva o mogućnostima i perspektivi poljoprivrednih proizvođača
- Državnu berzu poljoprivrednih proizvoda, što bi bitno olakšalo plasman na inostrana tržišta
- Uspostavljanje lokalnih kooperativa (klastera) u cilju jačanja konkurentnosti
- Stimulirati zapošljavanje u poljoprivrednoj proizvodnji sa beskamatnim kreditima
- Stimulirati prerađivačke pogone poljoprivrednih proizvoda sa beskamatnim kreditima
- Davanje u zakup poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu države
- Osnivanje instituta za istraživanje i proizvodnju autohtonog sjemenskog materijala
- GMO (genetski modifikovanu hranu i sjemena) zabraniti za uzgoj, obradu i promet

RAZVOJ MALE PRIVREDE

Obzirom na sve potencijale, Sandžak ima povoljan ambijent za razvoj mnogih privrednih grana. Pored svih spomenutih projekata koji su preduslov za kvalitetan razvoj privrede, potrebno je ojačati infrastrukturne potencijale postojećih industrijskih zona u sandžačkim gradovima (električnu energiju, vodu i kolektore za pročišćavanje otpadnih voda), proširiti postojeće i izgraditi nove u mjestima koja ih nemaju.

Oblasti koje najviše imaju šanse u Sandžaku i u koje se mora ulagati, pored poljoprivrede, jesu tekstilna industrija, drvoprerađivačka industrija, obućarstvo i proizvodnja namještaja. S pozicije vlasti, obezbijedit ćemo pokretanje proizvodnje i otvaranje novih radnih mjesta u ovim oblastima uz niz mjera koje uključuju subvencije, investitore, brendiranje i plasman na tržištima.

Omogućiti ambijent ulaganja investitorima i razvijati srednja i mala preduzeća (ukidanjem ili smanjenjem taksi, povoljnim iznajmljivanjem gradskog zemljišta, pojednostavljivanjem birokratskih obaveza, strogim nadzorom i eliminiranjem mita i korupcije).

Sve ove potencijale treba valjano brendirati i adekvatnim projektima plasirati na tržište.

RAZVOJ TURIZMA

Veoma važan privredni potencijal Sjevera/Sandžaka jeste turizam. Turističke grane čije potencijale treba razvijati jesu: planinski turizam, seoski turizam, vjerski turizam, jezerski i riječni turizam.

Bogom dana područja poput Prokletija, Plavskog jezera, Kanjona Tare, Bjelasice, Hajle pružaju ogromne potencijale za razvijanje elitnog planinskog i seoskog turizma koji može biti pandam najelitnijim destinacijama planinskog turizma u Evropi.

Vjerski turizam: Obzirom na tradiciju i kulturne slojeve, Sandžak je važno čvorište razvoja vjerskoga turizma. U te namjene potrebna je dodatna afirmacija muslimanskih i ortodoksnih vjersko-kulturnih objekata i njihova prezentacija domaćoj i međunarodnoj javnosti.

INFRASTRUKTURA

Jedna od osnovnih pretpostavki razvoja svakog područja jeste saobraćajna infrastruktura. Da bi u državi i regionu Sandžak postojali minimalni uslovi za život građana i privredu, neophodno je uvrstiti saobraćajnu infrastrukturu tog područja u prioritete lokalne i državne politike.

BDZ se zalaže za:

1. izgradnju brzih cesta sa trećom trakom, i to:
 - Pljevlja-Bijelo Polje-Berane-Rožaje,
 - Gusinje-Plav-Berane,
 - Bijelo Polje-Mojkovac-Kolašin.
2. Izgradnju regionalnih cesta, uz otvaranje međunarodnih graničnih prelaza:
 - Bijelo Polje-Petnjica-Sjenica
 - Petnjica-Tutin
 - Pljevlja-Foča
3. Izgradnja lokalnih puteva između pojedinih sandžačkih mjesta važan su faktor opstanka stanovništva i razvoja ekonomskih potencijala.
4. Konverzija vojnog u civilni aerodrom u Beranama, za putnički i kargo saobraćaj, velika je šansa za projekciju i početak ozbiljnog ekonomskog i sveukupnog društvenog razvoja Sjevera Crne Gore i cijelog sandžačkog regiona.

5. Rekonstrukciju i modernizaciju željezničke pruge Bar-Beograd kao i izgradnju željezničkog kraka Pljevlja–Prijeplje.

6. Rekonstrukciju i izgradnju vodovodne i električne mreže na seoskim područjima.

7. Rekonstrukciju i izgradnju kanalizacione mreže urbanih i seoskih područja. Mnoga naselja u sandžačkim gradovima nemaju izgrađenu kišnu i fekalnu kanalizacionu mrežu. Neophodno je izvršiti rekonstrukciju i sanaciju postojeće i izgraditi kanalizacionu mrežu u mjestima u kojima je to još uvijek akutni problem. U svim gradovima neophodna je izgradnja i rekonstrukcija centralnih kolektora.

Realizacijom ovih infrastrukturnih projekata znatno bi se olakšala saobraćajna komunikacija u Sandžaku, kao i prema susjednim državama Srbiji i Bosni i Hercegovini što bi stvorilo elementarne preduoslove za ugodniji život na tom području, unaprijedilo privredni ambijent, olakšalo ekonomsku valorizaciju mnogih područja (poput Petnjice, sliva rijeke Ćehotine i Bukovice). I zaustavilo iseljavanje naroda koje sve više uzima maha i prijeti da ovo područje ostavi pusto – što nikako nije u interesu države Crne Gore.

ŠUMARSTVO I DRVOPRERADA

Šume predstavljaju blago Sjevera, ali se pogrešnom politikom i lošim gazdinstvom sve više uništavaju. Trenutna situacija je neodrživa i svodi se na nekontroliranu sječū, nelegalni izvoz trupaca i neobrađenog drveta. Nedostatak sistemskih mjera zaštite, kao i nekontrolisanje koncesionih ugovora prijete da ovaj važan resurs dobrim dijelom unište a za obnovu istih trebale bi decenije. Stoga je neophodno u najkraćem mogućem roku donijeti niz mjera:

- Novi zakon o šumama,
- Usvojiti novi sistem gazdovanja, zaštite šuma i praćenja koncesionih prava i ugovora,
- Regulisati vlasništvo nad šumama.

INDUSTRIJSKI PARKOVI KAO POKRETAČI REGIONALNOG RAZVOJA SANDŽAKA

Ključ razvoja svakog područja, regije i cijele zemlje jeste povećanje zaposlenosti i stvaranje dohotka koju ta zaposlenost omogućava. U okviru povećanja zaposlenosti, najveći značaj ima, prije svega, otvaranje novih radnih mjesta u procesu proizvodnje. Samo rentabilno održiva proizvodnja, koja ima kupca za svoj proizvod, omogućava dalji razvoj jedne regije, odnosno cijele države u kojoj se ta regija nalazi.

Osnivanje industrijskog parka na mjestu koje može da odgovori zahtjevima određenih industrijskih grana, u velikoj mjeri olakšava posao pronalaženja adekvatne lokacije sa pozicije ulagača i ubrzava investicioni proces. Industrijski parkovi se, manje-više, svuda u svijetu definišu kao poseban prostor koji namjenski i funkcionalno ispunjava kriterije da to postane.

Praksa o industrijskim zonama daje mogućnost da pojedine industrijske zone dobiju i status bescarinskih zona, što bi svakako dodatno motiviralo investitore da dođu i investiraju.

Za razliku od industrijskih zona koje predstavljaju infrastrukturno uređenu oblast za potrebe industrije i trgovine, u industrijskim parkovima posluju firme, instituti, fakulteti, komercijalni i drugi objekti, dok jedna kompanija upravlja parkom obezbjeđujući im dodatne usluge.

Za korištenje potencijala industrijskih parkova BDZ će poduzeti sljedeće mjere:

- BDZ će ponuditi strateškim investitorima subvencije za pokrivanje troškova izgradnje infrastrukture, kao i poreske olakšice, prije svega oslobađanje od poreza na dodatu vrijednost i carina.
- BDZ će koristiti svoje izgrađene veze i vrlo otvorenu komunikaciju sa dijasporom da putem industrijskih parkova investira kapital u Sandžak.
- BDZ će obezbijediti saradnju između obrazovnih institucija i potencijalnih investitora da bi se ljudski potencijal Sandžaka na najbolji način koristio za razvoj industrijskih parkova, pa time i otvaranja novih radnih mjesta.
- BDZ će na nivou lokalne samouprave pokrenuti formiranje posebnih odjeljenja koji će se baviti razvojem industrijskih parkova. Obuka i program studijskih putovanja predstavlja ključ ideje vodilje razvoja ovog koncepta, za šta će se BDZ kao pokretač ove ideje i svestrano zalagati.
- Pored priliva stranih investicija, industrijski parkovi omogućili bi primjenu novih tehnologija i edukaciju radne snage, smanjili bi nezaposlenost, što jeste primarni programski cilj BDZ.

REGIONALNI RAZVOJ

Svjedoci smo katastrofalne politike regionalnog razvoja u Crnoj Gori. Imamo razvijen Jug sa Podgoricom i opustošen Sandžak. Dosadašnja 'strategija' Vlade ogleda se u kolonijalnom pogledu na Sjever i stanovništvo koje živi na tom području. Sandžak služi kao sirovinska baza od koje vladajuća struktura sa podobnim poslovnim partnerima treba da uzme profit, dok se razvoj tog područja, zdravlje ljudi u pojedinim opštinama, demografsko stanje i svi ostali aspekti društva na tom području marginalizuju i nipodaštavaju.

BDZ ima jasan plan mjera za zaustavljanje daljeg iseljavanja sa tog područja, energičan ekonomski rast i ugodniji život Sjevera. On se prije svega ogleda u ekonomskim mjerama, ali i mjerama socijalne politike, planske regionalizacije države koja je uslov priključivanja EU. Prije svega, treba donijeti strategiju regionalnog razvoja Sjevera koja će uključivati sljedeće mjere:

- Realizaciju infrastrukturnog investicionog plana za rekonstrukciju i izgradnju brzih i funkcionalnijih puteva na Sjeveru.
- Povećati državna ulaganja u razvoj seoske infrastrukture (putne, vodo i elektro).
- realizaciju investicionog plana izgradnje termo-energetskih objekata na bio-masu i malih/srednji HE kao i vjetro parkova.
- Beskamatnim kreditima podsticati otvaranje novih radnih mjesta.
- Davanje poreskih olakšica privrednim subjektima.
- Decentralizovati upravljanje državnom imovinom.

- Izmjenama zakona o upravljanju i raspolaganju državnom imovinom, lokalnim zajednicama dati u vlasništvo ili na upravljanje sve nekretnine koje nisu od strateškog značaja za državu, a nalaze se na prostoru tih opština, kako bi ih lokalne uprave stavile u funkciju privrednog ili društvenog korištenja.

- Osnivanje državnog fonda za sufinansiranje realizacije projekata iz pretpristupnih fondova EU (270 miliona eura opredijeljenih za Crnu Goru do 2020. godine) za nerazvijena područja, pri čemu bi lokalne uprave mogle računati na državnu pomoć i do 90 %, što bi značilo da u slučaju projekta gdje lokalne uprave moraju osigurati 15% vlastitog učešća taj trošak pada na svega 1.5% ukupne vrijednosti projekta. Ovo je efikasna mjera pomoći imajući u vidu loše fiskalne parametre većine lokalnih uprava na Sjeveru.

- U brojne aplikacije za finansiranje putem pretpristupnih fondova EU ugraditi dodatne kriterije koji daju prednost projektima iz slabije razvijenih područja što se pokazalo kao odličan mehanizam za usmjeravanje sredstava EU u slabije razvijena područja zemalja koje su već prošle put kojim ide Crna Gora.

- Pokrenuti poseban program pomoći lokalnim samoupravama u pripremi projekata prihvatljivih za finansiranje iz EU fondova.

PRAVNA DRŽAVA

Vladavina prava je jedan od suštinskih elemenata svakog funkcionalnog društva i ključni preduslov za ekonomski razvoj i prosperitet građana Crne Gore.

Da bi programi borbe protiv siromaštva i otvaranja novih radnih mjesta imali ozbiljan smisao, neophodno je presjeći krvotok svojevrstnog otvorenog organiziranog kriminala koji obesmišljava svaki pokušaj ozdravljenja socijalnog i ekonomskog stanja. Svi oblici kriminala moraju biti ključna meta ozbiljnog političkog djelovanja. Svjedoci smo da u Crnoj Gori haraju lokalne, regionalne, pa i međunarodne kriminalne grupe preko kojih se crpi finansijska energija građana, budžetska sredstva troše za projekte ličnog interesa, a prljavim kapitalom političkih kriminalaca obesmišljavaju kapital i konkurentnost sve malobrojnijih poštenih privrednika.

Borba protiv kriminala i korupcije je, ustvari, borba protiv siromaštva i potrebno je početi odlučnu borbu uspostavljanjem i jačanjem vladavine prava u Crnoj Gori.

Da bi se efikasno borila protiv kriminala i korupcije, moraju se stvoriti uslovi da policija, tužilaštvo i sudovi – institucije koje čine kičmu krivično-pravnog sistema svake države, imaju nezavisan, samostalan i materijalno adekvatan položaj u društvu.

DIJASPORA

Privredni, demografski, društveni, naučni i ostali potencijali koji postoje u dijaspori, koja broji oko milion iseljenika rasutih širom planete, moraju biti planske i razvojne strategije Crne Gore. Svaka uređena država čija četvrtina stanovništva živi van domovine razvija posebne strategije odnosa prema dijaspori, a sve s ciljem da ne izgubi ovaj vrijedni resurs u globalnom procesu asimilacije.

Afirmacija dijaspore kroz njeno aktivno uključivanje te integracija u društveni, politički i socijalni život u Crnoj Gori bit će jedno od važnijih pitanja kojem će se posvetiti BDZ, a posebno će preduzeti konkretne mjere i aktivnosti na:

- Formiranju ministarstva dijaspore,
- Kreiranju pravnog okvira za poreske olakšice za našu dijasporu koja želi investirati u crnogorsku privredu i radi svog povratka,
- Dobijanje državljanstva potomaka iseljenika iz Crne Gore,
- Uvezivanje poslovnih, naučnih, zdravstvenih pojedinaca i organizacija,
- Omogućiti dijaspori pravo glasa u ambasadama i diplomatsko-konzularnim predstavništvima Crne Gore u zemljama u kojima žive,
- Podsticanje povratka u Crnu Goru.

JAVNA UPRAVA

Svjedoci smo kako se javna uprava izdvaja ne samo po činjenici da službenici imaju povlašten položaj u odnosu na druge građane, kao i po odnosu službenika prema građanima koji ih plaćaju, već je u Crnoj Gori postalo sasvim normalno da je dobar dio javnih službenika partijski zaštićen od bilo kakve odgovornosti.

Partijsko zapošljavanje podobnih a ne sposobnih, Crnu Goru je učinilo partokratskom državom, vrlo često bahatih i nesposobnih službenika, čija nestručnost košta naše građane desetinama miliona eura na godišnjem nivou – svjedoci smo skoro svakodnevnog gubitka sudskih sporova državnih institucija koji su oštetili svoje građane po raznim osnovama. Nefunkcionalnost javne uprave se ogleda u mnogim segmentima društva pa je stoga neophodno uraditi sljedeće :

- Izvršiti sistematizaciju radnih mjesta u javnoj upravi tako što će oni sa nepovoljnim indeksom uspješnosti rada ustupiti svoje mjesto obrazovanim i odgovornim osobama.
- Osigurati sistem kontinuiranog usavršavanja i osposobljavanja službenika.
- Zabraniti zapošljavanje kadrova po političkoj liniji, jer je upravo broj zaposlenih u državnim i javnim službama osnovno biračko tijelo velikih stranaka.
- Izvršiti sistemsko povezivanje i umrežavanje službi na način da koriste između sebe usluge i pomoć koje će za rezultat dati eliminiranje nepotrebnih troškova za građane kod izdavanja dokumenata jer izdavanje istih ne predstavlja stvarni trošak države već namet građanima.
- Smanjiti broj uposlenika u javnoj upravi.

LOKALNA UPRAVA

Sam naziv lokalna uprava, govori da o njoj odlučuju građani a ne politička elita. Dva su bitna kriterijuma funkcionalne lokalne uprave. Prvi je finansijska stabilnost a drugi adekvatna informiranost građana o utrošku sredstava lokalne samouprave i javnih preduzeća u njenom vlasništvu.

ZDRAVSTVO

Zdravstveni sistem u Crnoj Gori je zvanično ocjenjen kao najnerazvijeniji na prostoru cijele Evrope i sama ta činjenica dovoljno govori o neophodnosti brzog i učinkovitog djelovanja da se takvo stanje promjeni. Nebrigom i neznanjem vladajuće strukture, životi građana su ugroženi do te mjere da i najosnovnije stvari, poput nehigijene u zdravstvenim ustanovama, dovodi do fatalnih posljedica, od zaraženih beba u Bijelom Polju, od kojih je jedna nažalost preminula, pa do masovnog trovanja građana – poput onoga u Pljevljima na koje zdravstveni sistem nema odgovora ili se zbog partijskih interesa zataškavaju stvarni podaci o zdravstvenom stanju građana i ugroženosti.

Loša državna politika u oblasti zdravstva, proteklih 25 godina za rezultat ima široko rasprostranjenu korupciju u zdravstvenom sistemu, izuzetno loše uvjete za rad zdravstvenih radnika koji mahom napuštaju državne zdravstvene ustanove i odlaze ili u privatni sektor ili napuštaju državu, što je puno gora varijanta.

Ukoliko se ovakav trend nastavi, Crna Gora će vrlo brzo ostati bez kvalitetnog zdravstvenog kadra (da ne govorimo o naučnom) što će za posledicu donijeti još lošiju zdravstvenu zaštitu građana. Već sada smo

u prilici da najveća zdravstvena ustanova u Crnoj Gori KBCG ima vrlo izražen deficit kadrova, do te mjere da u pojedinim oblastima uopšte ne postoje ljekari specijalisti, što je slučaj, recimo, sa dječijim oftalmologom, alergologom itd.

Za bolje stanje u zdravstvenoj zaštiti građana neophodno je primijeniti više komplementarnih mjera kao što su:

- Izvršiti reforme zdravstvenog sistema, pri čemu akcenat treba staviti na besplatnu zdravstvenu zaštitu građana;
- Povećanje naknada zdravstvenim radnicima;
- Rješavanje stambenih pitanja uposlenicima u zdravstvenom sektoru;
- Veća ulaganja u školovanje i specijalizaciju mlađeg kadra;
- Izgraditi nove objekte, domove zdravlja, bolnice, dijagnostičke centre naročito na Sjeveru.

OBRAZOVANJE I NAUKA

Od kvaliteta obrazovanja zavisi kvalitet naše budućnosti. Obrazovni sistem u Crnoj Gori nužno je najprije zaštititi od raznih oblika korupcije i drugih zloupotreba od strane političkih moćnika koji godinama ugrožavaju obrazovanje kroz upošljavanje kadrova za novac ili po stranačkoj podobnosti, čime djeca postaju žrtve neadekvatnog kadra, što ostavlja posljedice u obrazovanju i etičkome formiranju kroz loše učitelje, nastavnike i profesore.

Obrazovni sistem mora biti organizovan u duhu vremena u kojem živimo i prilagođen fleksibilnom tržištu rada. Umjesto kao način stjecanja vještina na polju kreativnosti, kritičkog razmišljanja i zajedničkog rješavanja problema, mi danas još uvijek imamo industrijalizovan pristup sticanja znanja, što zapravo jeste sistemski greška obrazovnog sistema u CG i prevaziđena metoda u razvijenim državama.

Standardni sistem 'popunjavanja' radnih mjesta, kojih je ionako premalo, za rezultat ima na hiljade mladih ljudi na biroima rada, a sa sličnim ili istim obrazovnim karakteristikama što je jednostavno neodrživo. Projekti koji se nude putem prekvalifikacije i dodatnog usavršavanja jesu dobri, ali ne i dovoljni. Mladim ljudima je tokom školovanja neophodno pružiti uslove da svojim idejama i kreativnošću stvaraju nove poslove, nova radna mjesta, nove industrije i na taj način donijeti ekonomsku korist, ali i zadržati ljude u zemlji što je itekako boljka svih nerazvijenih društava kakvo je Crna Gora. Sistem obrazovanja kakvog danas poznajemo u Crnoj Gori im to ne može pružiti.

Sveobuhvatna reforma obrazovanja je neophodna. Važno je da shvatimo da je snaga umova naše djece ogromna i da, ukoliko im damo priliku i motiviramo ih, imat ćemo ogromnu energiju koja će u budućnosti

nadmašiti i naše najoptimističnije prognoze. Ako mladim ljudima postavimo takve osnove obrazovanja, sigurni smo da ćemo mnoge mlade ljude zadržati u zemlji. Trenutno živimo u društvu u kome se više cijeni diploma nego sposobnost da izvršava konkretne zadatke što je uzrok mnogih problema kako u nauci tako i u društvu.

Neophodna je standardizacija i reforma svih studijskih programa na državnim univerzitetima koja bi, uz veća ulaganja u nauku, omogućilo mladim ljudima u CG kvalitetnije obrazovanje. Sistem predškolskog, osnovnog, a naročito srednjoškolskog obrazovanja je potrebno dodatno unaprijediti.

Bošnjačka demokratska zajednica se, između ostalog, zalaže za unapređenje postojećih profila srednjeg obrazovanja, kao i osnivanje novih na području sjevernog/sandžačkog regiona – Bošnjačke gimnazije, Srednjeg vida obrazovanja iz oblasti šumarstva, poljoprivrede, umjetnosti, stomatologije.. kao i za decentralizaciju visokog obrazovanja i to na način da se državne visokoškolske institucije raspodjele širom države i to po sistemu kategorizacije prirodnih resursa kako bi studenti, osim teorijskog znanja, imali priliku da u neposrednom okruženju izučavaju date znanosti.

Otvaranje poljoprivrednog i šumarskog fakulteta u Sandžaku je prirodan slijed stvari, Otvaranje naučno-istraživačkog centra zaštite životne sredine i ekologije u Pljevljima je šansa da se u realnim uslovima izučavaju sve negativne posljedice pogrešne valorizacije prirodnih resursa, a umnogome bi pomoglo i državi da riješi taj akutni problem sa kojim se suočava 20.000 ljudi.

BDZ će se zalagati da se vjeronauka kao obavezan predmet nađe u nastavnim planovima i programima osnovnih i srednjih škola.

NACIONALNO OBRAZOVANJE

BDZ će se zalagati da Bošnjaci kao i svi ostali narodi i nacionalne zajednice imaju pravo na obrazovanje na maternjem jeziku, ali i sa nacionalnim sadržajima i kulturom. Država mora obezbijediti uslove da se nastava u sandžačkim i drugim gradovima, gdje se ukaže potreba za učenike bošnjačke nacionalnosti, izvodi na bosanskome jeziku i da ista bude jednakog kvaliteta kao nastava na crnogorskome ili srpskome jeziku. To podrazumijeva da se mora prestati sa dosadašnjom praksom nejednakih standarda i diskriminisanja. Nastavni planovi i programi i udžbenici moraju biti kvalitetni i obuhvatati sve nastavne predmete, a naročito maternjeg bosanskoga jezika, nacionalne historije, muzičkoga obrazovanja, likovnoga obrazovanja i nacionalne geografije.

Država mora obezbijediti Bošnjacima obrazovanje na maternjem jeziku sa nacionalnim sadržajima i kulturom od predškolskog do univerzitetskoga nivoa. Za potrebe izvođenja nastave država mora isplanirati program profiliranja kadrova na način što će postojećim profesorima, nastavnicima i učiteljima obezbijediti program sticanja kompetencija i stipendirati studente iz onih oblasti koje su deficitarne i neophodne za proces izvođenja nastave.

NAUČNI RAZVOJ

Naučno istraživačkog rada danas gotovo da i nema u Crnoj Gori. Loša ekonomska situacija u društvu ali i nemanje volje niti strategije Crnu Goru ostavlja na samom dnu ljestvice evropskih zemalja. BDZ se zalaže za višestruko povećanje izdataka za naučno-istraživački rad kao i za uvezivanje visoko školskih naučnih institucija u CG sa Bošnjačkom akademijom nauka i umjetnosti, Bosansko-hercegovačkom akademijom nauka i umjetnosti, kao i sa ostalim akademijama u regionu a sve u cilju unapređenje naučnog razvoja svih disciplina pa i onih koji se direktno tiču bošnjačkog naroda.

BDZ
U CRNOJ GORI

SOCIJALNA POLITIKA

BDZ će poduzeti sljedeće mjere za zaštitu porodice, kao osnove za društveni razvoj i opstanak:

Porodice sa troje i više djece

Kako sa lokalnog nivoa ne možemo uticati da se na nivou države donesu određena zakonska rješenja koja bi omogućila pomoć porodicama sa troje i više djece, smatramo da se takva pomoć mora obezbijediti na lokalnom nivou. Izazov je jedino osmisliti model te pomoći koji je zakonski moguć, a finansijski održiv. Pomoć porodicama sa troje i više djece može ići u dva smjera. Prvi je da im se povećaju primanja novčanim davanjima, a drugi da im se smanje izdaci koje plaćaju državnim i lokalnim preduzećima i institucijama.

Konkretno, na lokalnom nivou može se djelovati u tom smjeru da se na nivou općine raspiše konkurs za porodice sa troje i više djece kojim bi se tražilo od porodica da se prijave i nakon prikupljenih prijava bi se tim porodicama odobrila pomoć na sljedeći način: Općina bi preuzela plaćanje polovine iznosa koji ove porodice plaćaju preduzećima čiji je osnivač općina - Gradska čistoća, Vodovod i kanalizacija, Gradska toplana, Dječiji vrtići... A za porodice sa petero i više djece općina bi preuzela plaćanje cijelog iznosa svih računa prema preduzećima čiji je osnivač.

Podrška majkama i porodiljama

Da bi se osnažila porodica i majke motivirale na rađanje djece, potrebno je poduzeti niz konkretnih mjera. Status porodilja mora se dodatno pozitivno pospješiti, i to na način da u toku porodiljskoga statusa zaposlene majke primaju punu platu, da se materinski dodatak uvede i na lokalnome nivou, te da se subvencioniraju od strane lokalnih uprava

u kupovini hrane, odjeće i druge neophodne opreme iz bebi programa.

Bošnjačka demokratska zajednica zalagat će se da sve majke koje ispunjavaju uslove za ostvarivanje prava na penzije, a koje im je bespravno oduzeto nesavjesnim djelovanjem uposlenika Zavoda kao i manipulacijom aktuelnog režima, svoju borbu okončaju u vlastitu korist i da im se dodijele penzije koje zaslužuju.

Djeca u seoskim sredinama

Djeca u seoskim sredinama suočavaju se sa dva izazova. Prvi je odlazak u udaljenu seosku školu koju pohađaju do četvrtog razreda, najčešće u istom ili nekom susjednom selu. Drugi je odlazak u školu od petog do osmog razreda, a koja je najčešće u nekom prigradskom naselju ili na još većoj udaljenosti od četverogodišnje škole. Svakom djetetu na seoskoj teritoriji treba biti obezbijeđen prijevoz do škole. Ukoliko općina nije u mogućnosti da obezbijedi organizovani prijevoz, znači da tu obavezu preuzima roditelj. U tu svrhu on mora izdvojiti materijalna sredstva, kao i vrijeme. Trenutno postoji procedura da se roditeljima to nadoknađuje u vidu određenih novčanih davanja, ali je ona izuzetno komplikovana. Općina mora svakom roditelju na seoskom području čijem djetetu nije obezbijedila prijevoz po automatizmu nadoknaditi sredstva za prijevoz, u zavisnosti od udaljenosti škole, po jednostavnoj proceduri.

Djeca bez roditeljskog staranja

Kako na teritoriji općina Sandžaka nema doma za djecu bez roditeljskog staranja, neophodno je isti izgraditi u što kraćem roku. Istovremeno, općina mora raditi na podizanju svijesti i motivisanju porodica da se uključe u program hraniteljskih porodica u kome se djeci bez roditeljskog staranja obezbjeđuje odrastanje u krugu porodice.

PODRŠKA REFORMI PENZIJSKOG SISTEMA

Neophodno je promijeniti trenutni način finansiranja penzija. BDZ se zalaže da se svakom građaninu obezbjeđuje minimalna penzija nezavisno od uplaćenih doprinosa. Ovakav vid penzija može se finansirati putem prihoda od indirektnih poreza, poput poreza na dodatu vrijednosti i akciza.

Tržište penzijskog osiguranja treba liberalizovati. Pored državnog penzijskog fonda treba ponuditi i prikladne privatne fondove, gdje će svaki građanin moći da bira način penzionog osiguranja. Međutim, da bi se svakom građaninu obezbijedio prihod u starosti, ovakav vid štednje bio bi i dalje obavezan, dok bi se ponuđač birao. Na taj način bi se obavezni doprinosi smanjili i konkurentnost privrede bi se povećala.

POBOLJŠANJE STATUSA OSOBA SA INVALIDITETOM (OSI)

Pitanje položaja osoba sa invaliditetom treba posmatrati kroz prizmu ljudskih prava. Ako se na zadnjem popisu stanovništva u Crnoj Gori 11 % građana izjasnilo da ima „smetnje u obavljanju svakodnevnih aktivnosti“, ovom se pitanju mora prići sa velikom pažnjom. Crna Gora je potpisnica Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom i ista se mora primjenjivati kroz domaće propise i norme.

Iz oblasti invalidnosti, BDZ će inicirati i podržati inicijative koje se tiču pristupačnosti fizičkog okruženja. Naročito treba raditi da svaka državna institucija bude pristupačna za sve građane i građanke. Iz tog razloga, potrebno je donijeti plan za pristupačnost, gdje bi se utvrdili prioriteti i dinamika realizacije.

Drugi segment iz oblasti invalidnosti na koji treba obratiti posebnu pažnju je razvijanje servisa podrške i njihovo sistematsko rješavanje. Finansiranje servisa, kao što su personalna asistencija, tumači gestovnog govora i ostalih, mora biti preuzeto od strane državnih institucija a ne kao do sada nevladinih organizacija.

Još jedna oblast koja je bitna za stvaranje inkluzivnog društva je zapošljavanje osoba sa invaliditetom. Da bi pokazali napredak u ovoj oblasti, državni organi i ustanove čiji je osnivač država, moraju poštovati kvotni sistem koji je predviđen u Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom.

Da bi se sredstva namjenski trošila, Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom mora biti osnovan kao posebno pravno lice sa javnim ovlaštenjima (vanbudžetska kategorija).

Da bi se smanjila diskriminacija pred državnim organima, Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom trebalo bi se dati više ovlaštenja u zastupanju organizacijama koja se bave pravima osoba sa invaliditetom a ovo zbog malog kapaciteta pojedinaca i strahova i kompleksa koji oni imaju.

Pri predlaganju zakona, strateških politika, odluka i drugih akata iz oblasti invalidnosti, u komisijama moraju biti više zastupljene same osobe sa invaliditetom kako ne bi bili preglasani i marginalizovani.

Napominjemo da smo se pri izradi ovog dijela programa savjetovali sa predstavnicima Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore.

KULTURA

U svim gradovima gdje Bošnjaci čine većinu ili značajan dio stanovništva potrebno je izgraditi zgrade Bošnjačkoga kulturnog centra, zatim na prostoru Južnog Sandžaka neophodno je izgraditi bošnjački muzej, sandžačku narodnu biblioteku te druge sadržaje koji će njegovati i čuvati kulturu bošnjačkog naroda u Sandžaku i Crnoj Gori.

BDZ će se zalagati za veću zastupljenost bošnjačke kulture na javnim servisima i državnim institucijama kulture.

EKOLOGIJA

Generalno, izuzev područja Pljevalja koje je u izuzetno teškom položaju kada je u pitanju zagađenje životne sredine i zdravlja ljudi, za čije rješavanje je neophodna saradnja kako lokalnih, državnih pa i međunarodnih institucija i za čije rješavanje je neophodno donijeti niz mjera i sanacionih planova, od kojih smo neke već naveli u već navedenim oblastima, Sandžak predstavlja jednu od posljednjih prirodnih ekoloških oaza na Balkanu i u Evropi. Međutim, sve manjom obzirnošću prema prirodi i nebrigom nadležnih organa, u opasnosti smo da se naš prostor od ekološki zdrave sredine preobrazi u potencijalnu ekološku bombu, te je stoga potrebno poduzeti niz odlučnih i hitnih projekata koji će dugoročno riješiti ekološke probleme sa kojima se susrećemo.

Sandžačke rijeke, nekada prepoznatljive i čuvane po čistoći i ribama, danas su pretvorene u javne kanalizacije na otvorenome. Zbog toga je neodložno potrebno u svim gradovima izgraditi kolektore i centralni kanalizacioni odvod koji će spriječiti da se fekalne i kišne kanalizacije ulijevaju direktno u rječna korita.

Deponije smeća predstavlja veliku potencijalnu ekološku bombu u skoro svim gradovima Sandžaka i neophodna je regulacija odlaganja otpada, stvaranjem modernih i sigurnih odlagališta otpada.

Rješenje za ovaj problem jeste izgradnja regionalne fabrike za reciklažu otpada, koja bi pored uloge očuvanja životne sredine imala i tržišnu vrijednost i donosila prihode i nova radna mjesta.